

3) встановлює склад визначеного майна, порядок його формування, використання і відчуження;

4) визначає ступінь прав і обов'язків учасників правовідносин, які забезпечують інтереси власників, або ж необхідною мірою обмежують їх права;

5) забезпечується засобами державного впливу, в першу чергу, методами переконання і примусу та громадським осудом порушників режиму.

Виходячи з викладеного, правовий режим власності можна визначити як цілісну розширену систему регулювання відносин права власності, встановлену законами, метою якої є охорона невід'ємних невідчужуваних прав громадян, інших суб'єктів права, яка встановлює склад майна, порядок його формування, використання і відчуження, характеризується особливим порядком виникнення і виконання прав і обов'язків учасниками правовідносин, які оптимально поєднують інтереси власників, суспільства та держави, забезпечуються засобами державного впливу та громадським осудом порушників режиму.

Список літератури: 1. Адміністративне право України: Підручник / За ред. Ю. П. Битяка. Х., 2001. 2. Гладун З. С. Адміністративне право України: Опорні конспекти лекцій. Тернопіль, 2002. 3. Бахрах Д. Н. Административное право России. М., 2000. 4. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: Навч. посіб. Одеса, 2002. 5. Конституція України // ВВР України. 1996. №30. Ст. 141. 6. Бачинін В. А., Журавський В. С., Панов М. І. Філософія права: Підручник. К., 2003. 7. Аристотель. Сочинения: В 4 т. М., 1983. Т. 4. 8. Патей-Братасюк М. Г. Філософія права: Курс лекцій. Тернопіль, 2002. 9. Маклей М. Наука і соціологія знання. М., 1983. 10. Цивільний кодекс України // ВВР України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356. 11. Господарський кодекс України // ВВР України. 2003. № 18–22. Ст. 144. 12. Юридична енциклопедія: В 5 т. // Гол. колегії Ю. С. Шемшученко. К., 2003. Т. 5. 13. Алексеев С. С. Общие дозволения и запреты в советском праве. М., 1989. 14. Бляхман Б. Я. Правовой режим в системе регулирования социальных отношений. Кемерово, 1999. 15. Галуцько В. В. Адміністративно-правова охорона суб'єктів права власності в Україні: Монографія. Херсон, 2006. 16. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. 17. Жилинкова І. В. Правовой режим имущества членов семьи. Х., 2000. 18. Пацурківський Ю. П. Правовой режим майна суб'єктів підприємницької діяльності: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. К., 2003.

Надійшла до редколегії 09.01.08

Л. С. Городнича

Щодо поняття юридичної еліти

Становлення правової системи незалежної України, що супроводжується трансформацією політичних, економічних, правових і соціокультурних інститутів вимагає формування юридичної еліти нової формації. Феномен національної еліти (включаючи і юридичну еліту) став об'єктом пильної уваги політологів, соціологів, філософів, психологів, юристів і розглядається ними в різних ракурсах. У полі їхнього зору знаходяться політичні, адміністративні, економічні-

ні, військові, етнічні, релігійні, наукові та інші цілісні соціальні групи еліт. І це закономірно, тому що успіх реформування суспільства значною мірою обумовлений не тільки професіоналізмом правлячої еліти, але і залежить від діяльності всіх елітарних груп, що «працюють» на прогресивний розвиток суспільства. У цих умовах чималу значимість здобуває становлення юридичної еліти в Україні, визначення її ролі у формуванні правової системи суспільства.

На жаль, доводиться констатувати, що в Україні практично відсутні комплексні теоретико-правові дослідження, присвячені юридичній еліті. А вони є необхідними, особливо в умовах глобалізації й орієнтації національної правової системи на європейську інтеграцію, що вимагають урахування діалогу еліт різних правових культур. Немає й обґрунтованих визначень поняття юридичної еліти. Усе це обумовило вибір напрямку дослідження і визначило постановку теми статті.

Насамперед, коротко розкриємо зміст терміна «еліта», що є дійсно багатозначним. Словники вказують, що він походить від латинського слова «*eligere*» (кращий, добірний, обраний) і французького «*élite*» (кращі представники якої-небудь частини суспільства, угруповання). Своїм утвердженням в абетці науки термін «еліта» зобов'язаний італійському ученому Вільфредо Парето, який під елітою розумів сукупність індивідів, котрі діють з високими показниками в будь-якій області. «Головна ідея терміна «еліта» – перевага... У широкому змісті я розумію під елітою, – писав В. Парето, – таких людей, що властивостями розуму, характеру, спритністю, найрізноманітнішими здібностями володіють найвищою мірою» [1, с. 24]. В. Парето не випадково зупинив свій вибір саме на терміні «еліта». Як підкреслює Дж. Сарторі, цим словом у французьку та італійську мови (дві рідні мови для В. Парето) була внесена латинська конотація *eligere* (добір, вибір з розбірливістю), із разом з нею, хоча й опосередковано, споконвічний зміст грецького *aristo* – кращий за достоїнствами, а не за народженням [2, с. 82]. Отже, термін, що був уведений В. Парето, відображає в першу чергу якісну характеристику його розуміння.

Що ж таке еліта? Відповідно до проаналізованого визначення елітою іменуються особи, котрі одержали найвищий індекс в області їхньої діяльності (В. Парето); найбільш активні в політичних відносинах люди, орієнтовані на владу, організована меншість суспільства (Г. Моска); люди, які посідають високе становище у суспільстві і, завдяки цьому, впливають на соціальний процес (О. Дюпре); особи, які користуються у суспільстві найбільшим престижем, багатством, статусом (Г. Лассуелл); люди, які володіють інтелектуальною і моральною перевагою над масою безвідносно до свого статусу (Ж. Боден); люди, котрі мають найвище почуття відповідальності (Х. Ортега-і-Гассет); особи, які займають

позиції влади (А. Етціоні); мають формальну владу в організаціях та інститутах, які визначають соціальне життя (Т. Дай); меншість, що здійснює найбільш важливі функції в суспільстві і має найбільшу вагу і вплив (С. Келео); «богонатхненні» особистості, котрі відгукнулися на «вищий заклик» (Л. Фройнд); харизматичні особистості (М. Вебер); творча меншість, яка протистоїть нетворчій більшості (А. Тойнбі); порівняно невелика група, що складається з осіб, котрі займають провідні позиції в політичному, економічному, культурному житті суспільства і є відповідно політичною, економічною, культурною елітою (В. Геттсмен та інші теоретики елітарного плуралізму); найбільш кваліфіковані фахівці, менеджери і вищі службовці в системі бюрократичного управління (представники технологічного детермінізму) тощо. Еліта – це група людей, з якою рахуються.

Говорячи про попередній внесок українських учених і суспільних діячів у дослідження розглянутої проблеми, слід наголосити на концепції «національної аристократії» В. Липинського, за якою національне відродження прямо пов'язувалося з існуванням національної еліти. За В. Липинським, ні етнографічна маса людей, ні окрема територія і мова не створять автоматично нації. Для цього потрібна активна група людей, яка випереджає інші в розвитку і пропагуванні політичних, державних, культурних цінностей, на які вона орієнтується. Ця група і є носієм національної ідеї. Саме її В. Липинський називав «національною аристократією» і саме вона, на його думку, повинна очолити, здійснити і завершити процес структурування й організації нації [3, с. 44–48].

Дослідження еліти для юридичної і політичної наук країн СНД є справою досить новою. У попередні десятиліття в радянському суспільствознавстві поняття «еліта» практично не розглядалося, а якщо і вживалося, то в критичному плані і лише щодо буржуазних суспільств [4, с. 111–116]. Тільки наприкінці 80-х – початку 90-х рр. виникають перші, дійсно наукові політологічні дослідження в цій галузі. Серед російських слід виділити, насамперед, праці Г. Ашина, М. Афанасьєва, О. Криштановської, І. Куколева, А. Оболенського, Н. Пищулина, А. Понедєлкова, А. Пригожина та інших [2; 5]. Серед українських дослідників цими проблемами докладно займаються В. Бебик, С. Вовканич, О. Гарань, Н. Головатий, М. Кармазіна, Б. Кужга, С. Наумкіна, В. Подохало, Н. Шульга та інші, у чиїх роботах розглядаються окремі аспекти еволюції і трансформації правлячої і політичної еліти [6].

Багато наукових праць, як у російській, так і вітчизняній літературі присвячено проблемам формування регіональної еліти як складової частини правлячого класу. Це праці Д. Бадовського й А. Шутова, В. Гельмана, В. Голоти, О. Калугіна, А. Круглашова, Є. Купріяничевої, В. Мохова та інших [7]. Значна увага придля-

ється і психологічним обґрунтуванням трансформації еліти. До досліджень такого напрямку можна віднести роботи Є. Абашкіної і Ю. Косолапової, В. Бебика, В. Горяїнова, Т. Дорожкіної, І. Дубова і С. Пантелеєва, Г. Почепцова, А. Толпиго та інших [8].

Тема еліти, як і раніше, стабільно залишається в колі наукових інтересів і західних дослідників [9], що, безумовно, свідчить про підвищену увагу суспільства, науковців, преси до еліти як соціально-політичного феномена.

Значно менше уваги приділено юридичній еліті. Вона, як відомо, у своїй професійній діяльності ґрунтується на основних дже-релах (формах) права, що є характерними для тієї чи іншої правової системи, і ця проблема, як правило, може привертати увагу передусім юристів. Знакова роль юридичної еліти у суспільстві останнім часом відмічена лише деякими українськими вченими-правознавцями, зокрема Ю. Оборотовим [10; 11, с. 160–161] і О. Скакун [12, с. 692–693]. Не торкаючись усіх аспектів цієї проблеми, вказані вчені акцентують увагу на необхідності становлення юридичної еліти в Україні, кваліфікують її як «цілісну соціальну групу юристів» [10, с. 61], «обрану групу юридично освіченої частини суспільства» [12, с. 692], що здатна брати відповідальність за майбутнє і працювати на майбутнє в галузі юриспруденції.

Дійсно, на сучасній українській юридичній еліті лежить обов'язок стабілізувати правову сферу, відновити свою правову спадщину, більш активно впроваджувати в юридичну практику і юридичну освіту напрацювання вітчизняної юриспруденції, розвивати нормативно-правову базу і державні інститути, використовувати досягнення інших правових культур і цивілізацій, які є адекватними правовому менталітету і правовій культурі нашого народу.

Як справедливо відзначає Ю. Оборотов, найважливішою складовою держави (поряд з інституціональним і функціональним аспектами) є її духовне життя, оскільки сучасна держава прагне духовної єдності суспільства. Але досягти такої єдності можливо лише тоді, коли державна влада здійснюється професіоналами, що виділилися в особливі різновиди юридичної еліти: законодавчу, адміністративну і судову. Отже, професор Ю. Оборотов при кваліфікації юридичної еліти, її ролі в суспільстві виходить від держави, по суті розглядає юридичну еліту у контексті правлячої. Він зазначає, що елітарна природа держави викликає необхідність становлення механізму управління і рішення проблеми міждержавної влади щодо індивіда: «Держава існує для внутрішнього світу людини і нерозривно пов'язана з її правосвідомістю. Наскільки кожен громадянин творить державу своєю свідомістю, почуттями і волею, настільки правляча еліта є здатною використовувати державну владу для реалізації змін» [10, с. 63]. Однак у визначення поняття юридичної еліти він вкладає юридичний зміст.

На його думку, це цілісна соціальна група юристів, за якою визнається право на визначення меж, обсягу, структури, методів і спрямованості правової сфери, шляхів формування і здійснення права, а також науково-дослідного й освітнього забезпечення правової реальності.

Якщо в екзаменаційному довіднику Ю. Оборотова «Теорія держави і права (прагматичний курс)» йдеться взагалі про правлячу еліту в державі, до якої віднесена виконавчо-бюрократична, законодавча і судова), то в підручнику О. Скакун «Теорія держави і права» вперше (у навчальній літературі) висвітлено питання про поняття і ознаки саме юридичної еліти. При цьому О. Скакун підходить до формулювання дефініції юридичної еліти з позицій професійності (компетентності), притаманній цій елітарній групі. Юридична еліта визначається як «обрана група юридично освіченої частини суспільства, що займається науковою і науково-практичною діяльністю в сфері юриспруденції». За спеціалізацією виділяються такі її види: наукова, законодавча, судова, прокурорська, нотаріальна, адвокатська та ін. Пропонується й інша її диференціація: науково-викладацька (поєднує викладацьку і наукову діяльність), науково-дослідна (працює в науково-дослідних установах юридичного профілю) і науково-практична (поєднує наукову і науково-прикладну діяльність). Звертає на себе увагу підкреслення науковості («високого рівня професійно-правового інтелекту ..., котрий виражає світоглядно-правові основи національної культури») як ознаки юридичної еліти незалежно від того, в якій сфері вона здійснює юридичну діяльність. Конкретизуючи основні ознаки, що відтіняють еліту як вищій юридично-інтелектуальний прошарок суспільства, О. Скакун дає короткий перелік суб'єктного складу юридичної еліти (вчені-професори, працівники судових органів, посадові особи прокуратури, адвокатури, інші професійні юридичні працівники юридичних відділів державних і недержавних структур); зазначає, що юридична еліта нерідко стає правлячою або політичною.

Серед двох підходів до розуміння юридичної еліти (рівень владності в державній структурі чи рівень професіоналізму в юриспруденції) передуючим, на наш погляд, є другий. Юридична еліта – це професіонали високого класу, які використовують свої знання і досвід не лише в публічній, державно-владній сфері. Зараз чимало талановитих вчених-юристів працюють у приватних закладах, ведуть адвокатську чи приватну нотаріальну практику тощо. Виключати їх з категорії юридичної еліти на підставі того, що вони не обіймають державних посад (тобто не є державно-владними), є недоречним. Адже до юридичної еліти слід віднести відомого адвоката А. Коні та інших діячів недержавних структур як у минулому, так і в сучасності.

Якщо політологи і соціологи розрізняють еліту за ознаками її виділення – політична (В. Парето, Р. Міхельс), технологічна (Дж. Бернхем), соціально-психологічна (Х. Ортега-і-Гасет, І. Шумпетер), та за спрямованістю – від антидемократичної до ліберальної, то вчені-правознавці зосереджують увагу на їх затребуваності у владних структурах та професійно-компетентній оснащеності. При цьому вважаємо, що як перший, так і другий підхід учених є важливим і необхідним, але для визначення саме юридичної еліти слід віддати перевагу рівню «професійної якості», який визначається єдністю професіоналізму (компетентності) і духовності, моральності, людяності.

Отже, юридична еліта – це не обов'язково правляча еліта, хоч вона і може нею бути (наприклад, міністр юстиції). В якій би правовій сфері не працював професіонал високого рівня, він є складовою частиною національної юридичної еліти. Юридична еліта – це передусім провідна інтелектуально-правова частина суспільства, яка формує його правову ідеологію в усіх правових формах діяльності держави і втілює її у життя. Це вищий шар суб'єктної складової правової системи, якому належать відповідальні функції в усіх її підсистемах: інституціональній, нормативній, соціальній, ідеологічній, комунікативній. В умовах трансформації правової системи України найважливішими постають проблеми формування, відбору, зміни і винагороди еліти.

У чому ж полягає різниця між визначенням понять правлячої, політичної і юридичної еліт? Зіставляючи поняття політичної і правлячої еліти, одним із перших, хто заговорив про невірність синонімічного їхнього тлумачення, був Р. Міхельс [13, с. 107–116]. Правляча еліта, на його думку, складається з людей, що вільно переходять від командних ролей у верхах однієї з пануючих ієрархій до подібних же ролей в іншій ієрархії. А політична еліта є найважливішою, але все-таки частиною цієї структури. Зрозуміло, реальні можливості політичної еліти досить великі. Прийняті нею рішення мають найбільш загальний характер, однак у їхньому прийнятті вона залежна від багатьох факторів, таких, наприклад, як розміщення сил у країні та у самій правлячій еліті, гострота соціальних протиріч тощо.

Розвиваючи думку Р. Міхельса щодо доцільності розмежування понять політичної і правлячої еліти, відомий український психолог і політолог В. М. Бебик зазначає, що перша існує в усіх суб'єктних станах, а друга репрезентує інтереси правлячого співтовариства, яке ще називають елітою влади [14, с. 107]. Політична еліта – це еліта суспільства, що обіймає важливі керівні державні посади і має можливість безпосередньо впливати на хід політичного процесу в суспільстві, граючи вирішальну роль у його трансформації. Ця еліта – частина великої суспільної групи (співтовариства), що

усвідомлює свої інтереси, власну специфічність, має певну організованість, тобто володіє досить стабільними і міцними внутрішніми зв'язками, диктує внаслідок цього способи й умови реалізації інтересів своєї групи (співтовариства). Вона обмежується визначеним колом людей, які реалізують функції управління суспільством, розвитком науки, освіти, культури, економіки тощо.

У складі політичної чи правлячої еліти перебувають і представники юридичної еліти, більш того останній відведена роль юридичного забезпечення досконалості політичних програм конкуруючих політичних партій. Юридична еліта має усі шанси опосередковано впливати на політичні події. Свого часу щодо впливу такого роду осіб на політичні процеси в державі писав Г. Моска, назвавши, як відомо, цю групу «другою стратою» [15, с. 79].

Однак представники юридичної еліти є не лише «обслуговуючою» частиною політичної чи правлячої еліти – вони нерідко займають провідні ролі в партії чи відповідальні посади в державі, сполучаючи професіоналізм з владністю. Знаходячись у складі основних галузей влади – законодавчої, судової, виконавчої, вони є тією інтелектуальною частиною фахівців в галузі юриспруденції, призначенням якої є стримування дій політичної чи правлячої еліти, що виходять за конституційні межі. Юридична еліта керує контролюючим процесом прийняття нормативних актів; складає керівництво органів, що охороняють правопорядок, права і свободи громадян; є відповідальною за здійснення правосуддя в разі порушення прав і свобод людини тощо.

У разі, якщо представники юридичної еліти стають політично заангажованими або у них передують владні якості, спрямовані на забезпечення інтересів певної політичної сили, тобто коли втрачається зв'язок зі своєю професійною місією слугування принципу верховенства права, порушується принцип політичного нейтралітету, тоді вони трансформуються в іншу групу еліт – політичну чи правлячу. Тому, керуючись цим аналізом і використовуючи положення щодо цього питання професорів М. І. Оборотова і О. Ф. Скакун, вважаємо, що юридичну еліту правомірним буде визначити як юридично високоосвічену соціальну групу, наділену правом визначати межі, обсяг, методи і напрями структурування і функціонування правової системи, формулювання і реалізації норм права, а також інтелектуально забезпечувати науку, освіту і практику в цілях безперервного процесу правового впорядкування суспільної життєдіяльності.

Юридична еліта розуміється автором як значимий суб'єкт сучасної правової системи, і поведінка цього суб'єкта, так само як і детермінанти його діяльності, є важливим чинником, що впливає на хід політичного розвитку держави і функціонування правової системи. Високий інтелект, моральність і професіоналізм предста-

вників юридичної еліти призначені впливати на дотримання сучасною політичною і владною елітою принципу верховенства права, прав і свобод людини. Своєю високопрофесійною діяльністю юридична еліта повинна не лише давати людині правові ціннісні орієнтири, а й утілювати їх у життя суспільства.

Список літератури: 1. Ашин Г.К. Политическая элита // Политика: проблемы теории и практики: В 2-х ч. Вып 7. М., 1990. Ч.1. 2. Сартори Дж. Вертикальная демократия (глава из работы «Пересматривая теорию демократии») // Полис. 1993. №2. 3. Гордієнко М. Концепція політичної еліти В. Липинського як фактор національно-державної ідентичності України // Нова політика. 1998. №2. 4. Гуревич П. С. Современный буржуазный элитаризм: истоки, версии, тенденции // Социально-исторические теории современной буржуазной идеологии. М., 1988. 5. Ашин Г. К. Современные теории элит: критический очерк. М., 1985; Афанасьев М. Н. Демократия: самоуправление или политическое лидерство // Философские науки. 1990. №10; Афанасьев М. Н. Правящие элиты России: образ деятельности // Мировая экономика и международные отношения. 1996. №3, №4; Афанасьев М. Н. Клиентелизм и российская государственность. М., 1997; Крыштановская О. В. Трансформация старой номенклатуры в новую российскую элиту // Общественные науки и современность. 1995. №1; Куколев И. В. Трансформация политических элит // Общественные науки и современность. 1997. №4; Оболенский А. В. Постсоветское чиновничество и квазидемократический правящий класс // Общественные науки и современность. 1996. №5; Пищулин Н., Сокол С. Политическое лидерство: Теоретические и методологические основы исследования. М., 1992. Ч. I.; Понедельков А. В. Политико-административная элита: проблемы методологии, социологии, культуры. Ростов н/Д, 1995; Пригожин А. И. Патологии политического лидерства в России // Общественные науки и современность. 1996. №3. 6. Бебик В. Еліта, елітарність, лідерство // Віче. 1993. №7; Вовканич С. Пліоралізм еліт і універсалізм елітарності // Схід. 1996. №4; Гарань О. Еліти в історії України ХХ ст. // Сучасність. 1999. №12; Головатий М. Проблеми і біль становлення української еліти // Нова політика. 1999. №2; Кармазіна М. Становлення української еліти (кінець ХІХ – початок ХХ ст. // Розбудова держави. 1998. №3–4; №5–6; Кухта Б., Теллоухова Н. Політичні еліти і лідери. 2-е вид., перероб. і доп. Львів, 1996; Наумкіна С. Тенденції розвитку політичної еліти в Україні другої половини 90-х років // Актуальні проблеми державного управління. Зб. наук. праць УАДУ. Одеський філіал. Одеса, 1999. Вип.2; Полохало В. Правляча еліта та конреліта в сучасній Україні // Демократія в Україні: минуле і майбутнє. К., 1993; Шульга Н. Правляча еліта. Що думають про неї в Україні // Віче. 1997. №8 та ін. 7. Бадковский Д. В., Шутов А. Ю. Региональные элиты в постсоветской России: особенности политического участия // Кентавр. 1995. №6; Гельман В. Я. «Сообщество элит» и пределы демократизации: Нижегородская обл. // Полис. 1999. №1; Гельман В. Я. Консолидация региональной элиты и местная демократия в России: Санкт-Петербург в сравнительной перспективе // Социальные и политические ориентиры Санкт-петербургской элиты. СПб., 1998; Голота В. Региональні еліти: сутність, особливості формування і тенденції розвитку // Схід. 1996. №4; Калугин О. А. Механизмы элитотворения в регионе: на историческом опыте формирования калужских политико-административных групп // Полис. 1998. №4; Круглашов А. Місцева еліта: регіональна чи периферійна // Віче. 1998. №5; Куприянычева Э. Б. Особенности политической элиты Самарской области // Полис. 1999. №3; Мохов В. П. Трансформация региональной политической элиты в переходный период: некоторые тенденции // На путях политической трансформации (Политические партии и политические элиты постсоветского периода). Ч. II. М., 1997. 8. Абашкина Е. Б., Косолапова Ю. К. О теории лидерства в современной политической психологии // США: Экономика. Политика. Идеология. 1998. №4; Бебик В. М. Пресова еліта України: структура та соціальні настанови // Командор. 1998. №1; Горинюв В. П. Динамика и прогнозирование рейтинга доверия политическим лидерам России // Полис. 1997. №4; Дорожжина Т. Н. Речевой имидж политического лидера // Социс. 1997. №8; Дубов И. Г., Пантелеев С. Р. Восприятие личности политического лидера // Психологический журнал. 1992. Т. 13. №6; Поцепцов Г. Имідж лідера // Нова політика.

1998. №4; Толпыго А. К. Ведущие политики Украины. По данным экспертных опросов // Полис. 1997. №5. 9. Дай Т., Зиглер Л. Демократия для элиты. Введение в американскую политику. М., 1984; Джентиле С. Харизматический лидер и демократия в Европе: от де Голля до Берлускони // Політична думка. 1999. №3; Майер Х. Г. Научный потенциал ГДР и формирование новой элиты // Социологический журнал. 1996. №1/2; Хоффман-Ланге У. Элиты и демократизация. Германский опыт // Социс. 1996. №4. 10. Оборотов Ю. Н. Пост-модерн: другое понимание и определение права // Юридический вестник. 2003. №1. 11. Оборотов Ю. Н. Теория государства и права (прагматический курс). Экзаменационный справочник. Одесса, 2004. 12. Скакун О. Ф. Теория держави і права (енциклопедичний курс). Х., 2006. 13. Михельс Р. Демократическая аристократия и аристократическая демократия // Социс. 2000. №1. 14. Бебик В. М. Політологія: теорія, методологія, практика. К., 1997. 15. Кучеренко О. Г. Москва – теоретик елітизму // Соціальні виміри суспільства. 1998. №1.

Надійшла до редколегії 03.01.08

О. І. Логвиненко

СУЧАСНІ СТАНДАРТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Права людини захищені міжнародним правом і національним законодавством, що впливає на всі без винятку аспекти правоохоронної діяльності. По суті, конституційні права і свободи людини і громадянина є ключовим елементом функціонування правоохоронних органів, оскільки від них вимагається не лише повага до прав людини при виконанні своїх службових обов'язків, а й активний захист зазначених прав. До того ж ефективність правоохоронної діяльності в демократичній державі, де панує верховенство закону, права, залежить від того, як у цій державі додержуються і забезпечують права людини. Роль поліції/міліції в забезпеченні і захисті прав і свобод людини досліджували такі науковці, як М. Антонович, М. Ануфрієв, О. Беца, В. Букач, І. Гамалій, Є. Гіда, М. Гуренко, С. Гусарев, А. Іщенко, Я. Кондратьєв, О. Негодченко, В. Лукашевич, В. Львовичкін, Ю. Римаренко та ін.

Без відповідної підготовки, спеціальних знань виконати це завдання неможливо. Проте, зумовлено це ще й тим, що сфера правоохоронної діяльності поліції/міліції є зоною найбільшого ризику порушень прав людини. Поліція/міліція, забезпечуючи права і свободи людини і громадянина, часто виступає як їх потенційний порушник. Відтак з 1997 до 2000 р. поліція європейських країн пройшла навчання за програмою «Права людини і поліція», яку затвердила Рада Європи. Зокрема, вивчалися головні положення таких міжнародних інструментів, як Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.) [1, с. 229–233]; Керівні принципи для ефективного здійснення Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (24 травня 1989 р.) [2, с. 179–183], Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (рішення вось-